

Галина Погончук
студентка гр. ФФзм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В СИСТЕМІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: РЕЗЕРВИ РОСТУ

Фінансова децентралізація виступає провідною умовою формування незалежності та життєздатності місцевих бюджетів територіальних утворень. Дохідна частина місцевих бюджетів формується за рахунок трьох основних джерел фінансування: переданих загальнодержавних податків і зборів, місцевих податків і зборів, офіційних трансфертів.

Формування доходів місцевих бюджетів відбувається за рахунок загальнодержавних податків і зборів. Дослідження теоретичної основи загальнодержавних податків і зборів передбачає розгляд його першооснови, а саме економічного змісту категорії «податок». Дослідження еволюції становлення податків і зборів дало можливість сформулювати зміст цього терміну. Відтак, податок – це частина вартості ВВП, що вилучається державою у формі загальнообов'язкових, безеквівалентних, односторонньо встановлених нею платежів юридичних і фізичних осіб до бюджету з метою фінансового забезпечення виконання державою своїх функцій та вирішення соціально-економічних завдань. Податок виконує дві функції: фіскальну та розподільчо-регулюючу.

Нормативно-правовими актами, які забезпечують наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок податків і зборів відносять: Конституцію України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Європейську хартію про місцеве самоврядування, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інші.

З початком війни в Україні з березня 2022 року було внесено ряд змін щодо системи оподаткування в Україні. Зокрема, вносились зміни щодо надання пільг по сплаті окремих видів податків, а також зміни податкового законодавства стосувались ведення перевірок діяльності СПД.

Проведений аналіз вітчизняної практики мобілізації загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів України, а також до бюджету Тернопільської МТГ дозволив зробити наступні висновки.

Динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів України вказує на їх зростання за період 2020-2022 років на 134,9 млрд грн (з 285,6 млрд грн до 393,5 млрд грн). Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів без урахування офіційних трансфертів складає 65% [1].

До податкових надходжень місцевих бюджетів входять загальнодержавні, а також місцеві податки і збори. Співвідношення між загальнодержавними і місцевими податками і зборами складає 76% проти 24% у 2022 році. Так, у 2022

році ця частка зросла на 2 відсоткових пункти, а у абсолютних показниках – на 60 млрд грн.

Динаміка загальнодержавних податків і зборів у складі податкових надходжень до місцевих бюджетів за три роки зображає тенденцію до зростання з 209,8 млрд грн до 309,1 млрд грн, ріст склав 99,3 млрд грн. У складі загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів найбільшим за обсягом надходження є ПДФО, який займає 65,1% у доходах місцевих бюджетів. Зростання надходження ПДФО за три останні роки становило 94,4 млрд грн. Суттєве зростання у 2022 році надходжень від ПДФО обумовлено зростанням надходжень від цього податку, сплаченого військовослужбовцями з їх грошового утримання, а надходження ПДФО від податкових агентів із заробітної плати працівників скоротився, що зумовлено загальною тенденцією втрати робочих місць у період війни та інших факторів, які вона обумовила.

Серед загальнодержавних податків і зборів, які наповнюють місцеві бюджети окрім ПДФО включено: акцизний податок, податок на прибуток підприємств, екологічний податок та рентна плата. Зважаючи на те, що надходження ПДФО у структурі загальнодержавних податків і зборів становить 88% у 2022 році, усі інші загальнодержавні податки та збори займають лише 12%.

У структурі загальнодержавних податків і зборів, які наповнюють бюджет Тернопільської МТГ за період 2020-2022 років тенденція такою ж як і по місцевих бюджетах України загалом. Загальнодержавні податки і збори формують основу податкових надходжень міського бюджету. Так, за період 2020-2022 років їх частка у структурі податкових надходжень міського бюджету становила від 73,9% до 77,8%. На місцеві податки і збори припадає менше 23% [4].

Динаміка надходження загальнодержавних податків і зборів демонструє зростання на 720 млн грн за три роки (з 1175,1 млн грн до 1895,3 млн грн у 2022 році). При цьому зросла їх частка доходах міського бюджету з 48,1% до 60,3%.

У складі загальнодержавних податків і зборів найбільшу частку займає ПДФО, питома вага якого у 2022 році становила 91,3%. Серед власних доходів міського бюджету частка ПДФО становить 69,4%. За результатами виконання міського бюджету у 2022 році надходження ПДФО було виконано на 107,3% (при плані 1612,4 млн грн до бюджету надійшло 1730,2 млн грн).

Найбільшими платниками ПДФО у 2022 році були ПАТ «Укрзалізниця», ВАТ «Тернопільобленерго», вищі навчальні заклади Тернополя, військова частина, обласний військовий комісаріат, прокуратура Тернопільської області та інші, які забезпечили його суттєвий приріст у порівнянні з попереднім роком.

Провівши аналіз зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб в контексті справляння ПДФО нами визначено і обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення його адміністрування в частині наповнення місцевих бюджетів, а також забезпечення соціальної справедливості при оподаткуванні платників податків. Зокрема, на нашу думку, необхідно відмітити, що:

– реформи, які відбуваються у сфері оподаткування доходів фізичних осіб, повинні включати такі основні напрямки, як: розширення об'єкта оподаткування ПДФО; зниження рівня податкових ставок; прогресії при побудові шкали

оподаткування, при якій ставка податку залежатиме рів рівня отриманого доходу платника. Такий напрям реформ обумовлений, з одного боку, необхідністю нарощення трудової активності громадян та забезпечення більш справедливого оподаткування доходів суб'єктів податку, а з іншого боку – це пов'язано із посиленням боротьби з ухиленням від сплати ПДФО [2];

– сучасних зарубіжний досвід вказує на активне використання при обчисленні прибуткового податку прогресивну шкалу та процентні ставки податку, яка зростає по мірі збільшення доходу платника податків. Прогресивні ставки ПДФО здатні більш повно демонструвати один із принципів оподаткування – принцип справедливості по відношенню до платника податку;

– вжити ряд заходів щодо сприяння зниженню масштабів тінізації заробітної плати. Оцінки вітчизняних аналітиків показують, що економія підприємств в умовах нелегальних розрахунків із найманими працівниками становить п'яту частину фонду оплати праці, при цьому виникають значні суми недоотриманого податку до бюджету відповідного рівня;

– розширити базу для акцизного оподаткування, зокрема розширити перелік підакцизних товарів, які відносяться до предметів розкоші, наприклад, дорогі автомобілі, антикваріат, твори мистецтва, ювелірні вироби та інше;

– налагодити процес оцінювання (моніторингу) ефективності податкових пільг та можливих ризиків від їх надання для бюджетів [5];

– запровадити мораторій на внесення змін до чинного податкового законодавства у період виконання бюджетів різних рівнів, окрім випадків форс-мажорних обставин.

Список використаних джерел:

1. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у період 2020-2022 рр. URL: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>
2. Лютий І. О., Іванюк В. Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2018. Вип. 1. С. 53-60.
3. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.
4. Публічне представлення інформації по виконанню бюджету Тернопільської міської територіальної громади та звітів про виконання паспортів бюджетних програм головними розпорядниками бюджетних коштів за 2022 рік. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/byudget-gromadi/dinamika-ta-stan-vikonannya-byudgetu-mista-ternopolya/>
5. Сидор І., Корнацька Р. Загальнодержавні податки і збори в контексті наповнення місцевих бюджетів. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 16. С. 795-802.
6. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика: монографія / за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 280 с.